

Αθήνα, 10 Σεπτεμβρίου 2020
Αριθ. Πρωτ. Γρ.Συν. 123
Ειδ.Επιστήμονας: Μαρία Μπλιάτη
Email: grafeiosynigorou@synigoros.gr

Προς τον Υπουργό Δικαιοσύνης
κ. Κωνσταντίνο Τσιάρα

Αξιότιμε κύριε Υπουργέ,

Στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του Συνηγόρου του Πολίτη, για την προάσπιση και προαγωγή των δικαιωμάτων του παιδιού, με βάση το άρθρο 103 παρ.9 του Συντάγματος και το ν.3094/2003, έχουμε ήδη αποστείλει προς εσάς, κοινοποιούμενο προς την Ειδική Νομοπαρασκευαστική Επιτροπή (ΝΕ) για την αναμόρφωση του Οικογενειακού Δικαίου, που έχετε συστήσει, δια του αξιότιμου Προέδρου της, το από 5.8.2020 με αρ.πρωτ.Γρ.Συν.113 έγγραφό μας, στο οποίο, προς υποβοήθηση των εργασιών της Επιτροπής, εκτέθηκαν αναλυτικά οι θέσεις και προτάσεις της Αρχής μας σε σχέση με τη βέλτιστη κατοχύρωση των δικαιωμάτων όλων των εμπλεκόμενων μερών, και ιδίως του δικαιώματος του παιδιού σε κοινή ανατροφή και από τους δύο γονείς του, ανεξάρτητα από την ύπαρξη ή διατήρηση νομικού δεσμού μεταξύ των τελευταίων, και των συναφών με αυτό δικαιωμάτων σε επικοινωνία και διατροφή.

Με το παρόν έγγραφο, θα θέλαμε συνοπτικά να εκθέσουμε τις απόψεις και προτάσεις της Αρχής μας για τη μεταρρύθμιση διατάξεων του Οικογενειακού Δικαίου, που συναρτώνται κατά κύριο λόγο με το δικαίωμα του παιδιού στην αληθή ταυτότητά του από τη γέννηση και στη διατήρηση των συγγενικών δεσμών του, όπως κατοχυρώνεται από τα άρθρα 7 και 8 της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΔΣΔΠ 1989). Προτείνουμε, επίσης, διάταξη ικανή να συμβάλει στη μεταβολή του μοντέλου της υιοθεσίας, από την «κλειστή» που ανταποκρινόταν σε παλαιότερες κοινωνικές συνθήκες, οι οποίες δεν υφίστανται πλέον, στην «ανοιχτή» που εξυπηρετεί καλύτερα τα συμφέροντα όλων των εμπλεκόμενων μερών και πρωτίστως τα δικαιώματα του παιδιού. Υποστηρίζουμε, ότι οι νέες μορφές οικογένειας απαιτούν νέες ρυθμίσεις σχετικά με τις διατάξεις για την άσκηση της επιμέλειας και της επικοινωνίας, που να μη συνδέονται απαραίτητα με τη γονική ιδιότητα. Διαπιστώνουμε, τέλος, ότι οι όροι για τη σύναψη του γάμου δεν προστατεύουν επαρκώς την ανηλικότητα και εισηγούμαστε την τροποποίησή τους.

Επαναλαμβάνουμε την προτροπή μας προς το Υπουργείο και τη ΝΕ για την υιοθέτηση της οπτικής των δικαιωμάτων του παιδιού, κατά τη νομοθέτηση κάθε διάταξης που τα αφορά. Θέτουμε υπόψη σας τα κεφάλαια, όπου με βάση την εμπειρία της Αρχής, διαπιστώνεται παρέκκλιση των υφιστάμενων ρυθμίσεων από τα πρότυπα του επιβάλλει η ΔΣΔΠ ή καταλείπεται σημαντικό περιθώριο βελτιώσεών τους, προκειμένου να ανταποκριθούν πληρέστερα στα πρότυπα αυτά.

1) Διαδικασία αναγνώρισης και προσβολής πατρότητας

Το άρ.1476 ΑΚ προβλέπει ότι η αναγνώριση τέκνου, που γεννήθηκε χωρίς γάμο των γονέων, από τον πατέρα, γίνεται με δήλωση του γονέα ενώπιον συμβολαιογράφου ή με διαθήκη. Η καθιέρωση του τύπου του συμβολαιογραφικού εγγράφου (ή της διαθήκης) αποσκοπεί στη δημιουργία συνθηκών, που διασφαλίζουν ότι η δήλωση της αναγνώρισης γίνεται με συναίσθηση σοβαρότητάς της από τον δηλούντα¹. Αυτό, όμως, δεν σημαίνει ότι ο συμβολαιογράφος νομιμοποιείται, ούτε πολύ περισσότερο υποχρεούται, να ελέγξει την αλήθεια ή αναλήθεια της δήλωσης². Αντιθέτως, οφείλει να συντάξει το έγγραφο, ακόμη και όταν η δήλωση είναι προφανώς ανεπιληκρινής³. Εξάλλου, προσβολή της δήλωσης λόγω εικονικότητας δεν είναι δυνατή και η εικονική δήλωση παράγει όλα τα αποτελέσματα έγκυρης αναγνώρισης⁴.

Πέρα από την έλλειψη υποχρέωσης ελέγχου της αλήθειας της δήλωσης, στην πράξη ο συμβολαιογράφος δεν υποχρεούται ούτε σε έλεγχο της εκ του νόμου προϋπόθεσης για την εγκυρότητα της δήλωσης που αφορά την *ιδιότητα του τέκνου ως γεννημένου χωρίς γάμο*. Η ιδιότητα αυτή αναφέρεται στο κείμενο της αναγνώρισης, χωρίς όμως να απαιτείται η προσκόμιση πιστοποιητικού αγαμίας της μητέρας (ή αντίστοιχου αλλοδαπού εγγράφου), από το οποίο να προκύπτει, ότι το παιδί δεν καλύπτεται από τεκμήριο πατρότητας. Ως αποτέλεσμα, ο Συνήγορος του Πολίτη έχει δεχθεί ικανό αριθμό αναφορών, σχετικά με το πρόβλημα που ανακύπτει όταν παιδιά 'αναγνωρισμένα' από τον βιολογικό πατέρα τους πρόκειται να γραφούν στο Δημοτολόγιο, οπότε τότε γίνεται ο ουσιαστικός έλεγχος των προϋποθέσεων αναγνώρισης και διαπιστώνεται, ότι το παιδί στην πραγματικότητα είτε έχει γεννηθεί εντός γάμου της μητέρας με πρόσωπο άλλο από τον αναγνωρισαντα είτε, συνηθέστερα, εντός των τριακοσίων ημερών μετά τη λύση του γάμου, καλύπτεται δηλαδή από το τεκμήριο πατρότητας υπέρ του (πρώην) συζύγου της μητέρας του άρ.1465 ΑΚ. Αυτό όμως καθιστά την αναγνώριση άκυρη⁵.

Από τα ανωτέρω συνάγεται, ότι η περιβολή της δήλωσης αναγνώρισης με τον συμβολαιογραφικό τύπο δεν είναι ικανή να αποτρέψει τις *ψευδείς δηλώσεις*, η επιδίωξη αποφυγής των οποίων προβλήθηκε ως ο λόγος, για τον οποίο το Υπουργείο σας κατά το παρελθόν δεν έκανε δεκτή⁶ την πρότασή μας, για την αναγνώριση των χωρίς γάμο τέκνων με κοινή δήλωση των γονέων στο ληξιαρχείο. Αυτό άλλωστε έχει αποδειχθεί και στην πράξη, αφού το Υπουργείο Εσωτερικών, αρμόδιο για την αστικοδημοτική τακτοποίηση των παιδιών, και επομένως για την καταχώρηση των στοιχείων της αναγνώρισης στη ληξιαρχική πράξη γέννησής του και για την δημοτολογική εγγραφή τους, επανειλημμένα έχει καταστήσει το Υπουργείο σας κοινών του προβλήματος *εξαπάτησης των ελληνικών αρχών μέσω εικονικών αναγνωρίσεων*, με έγγραφα με τα οποία σας έχει καλέσει μεταξύ άλλων να ενεργήσετε σχετικά με την *άμεση ενημέρωση όλων των συλλόγων συμβολαιογράφων της χώρας, καθιστώντας τους υπεύθυνους ... για τη μη σύνταξη πράξεων εκούσιας αναγνώρισης, εάν οι ενδιαφερόμενοι δεν προσκομίζουν πρωτότυπα πιστοποιητικά...*⁷

Ούτε, όμως, και όταν οι δηλώσεις είναι αληθείς όσον αφορά τον βιολογικό σύνδεσμο του παιδιού με τον άνδρα που το αναγνωρίζει, είναι σε θέση η περιβολή του συμβολαιογραφικού τύπου να αποτρέψει τις άκυρες αναγνωρίσεις, όπως καταδεικνύει η εμπειρία της Αρχής μας, εάν το παιδί καλύπτεται από το νόμο από τεκμήριο πατρότητας υπέρ άλλου άνδρα και αυτό διαφεύγει ως γνώση από τους γονείς ή απλά δεν δηλώθηκε στον συντάξαντα συμβολαιογράφο.

¹ Κουμάντος, *Οικογενειακό Δίκαιο II*, εκδ.Σάκκουλα, 1989, σελ.67

² Καράσης, Μ., σε Γεωργιάδη-Σταθόπουλου, *Αστικός Κώδιξ, Κατ' άρθρο ερμηνεία*, τ.VII, εκδ.Σάκκουλα, σελ.611, Κουνογέρη-Μανωλεδάκη, *Οικογενειακό Δίκαιο II*, εκδ.Σάκκουλα, γ' έκδ. 2003, σελ.115, Δεληγιάννη-Κούσουλα, *Οικογενειακό Δίκαιο*, εκδ.Σάκκουλα, σελ.60. (Η βιβλιογραφία ενδεικτική, διότι η παραδοχή είναι γενική.)

³ Καράσης, ό.π.π.

⁴ Καράσης, ό.π.π., σελ.608, Κουμάντος, ό.π.π., σελ.66, Σπυριδάκης, *Οικογενειακό Δίκαιο*, εκδ.Σάκκουλα, 1983, σελ.221.

⁵ Σπυριδάκης, ό.π.π., σ.220

⁶ Υπ'άρ.Πρωτ.184 από 28.1.2014 έγγραφο του Υπουργού Δικαιοσύνης, κ. Χαράλαμπος Αθανασίου, προς τον Συνήγορο του Πολίτη.

⁷ Φ.102744/9509 από 29/2/2008 εγκύκλιος του ΥΠΕΣ, κοινοποιούμενη προς το ΥπΔικ.

Για τους λόγους αυτούς, επωφελούμαστε από την ευκαιρία της σύστασης της ΝΕ για την αναμόρφωση του Οικογενειακού Δικαίου, για να επαναφέρουμε στο Υπουργείο σας την πρόταση για την κατοχύρωση της αναγνώρισης των χωρίς γάμο τέκνων με κοινή δήλωση των γονέων στο ληξιαρχείο. Δεδομένου, ότι οι ΟΤΑ διαθέτουν πρόσβαση στο Ολοκληρωμένο Πληροφοριακό Σύστημα 'Μητρώο Πολιτών', την οποία σύνδεση στερείται ο συμβολαιογράφος, η δήλωση αναγνώρισης ενώπιον ληξιάρχου παρίσταται περισσότερο ασφαλής, ως προς την προϋπόθεση εγκυρότητάς της, τουλάχιστον σε ό,τι αφορά τις δηλώσεις παιδιών γεννημένων από ελληνίδες μητέρες, των οποίων η οικογενειακή κατάσταση μπορεί άμεσα να διερευνηθεί.

Το ότι ο πανηγυρικός τύπος της συμβολαιογραφικής δήλωσης δεν εξυπηρετεί τον στόχο που επιδιώκει το Υπουργείο σας, όμως, δεν αποτελεί τον μόνο λόγο που επαναφέρουμε την πρόταση της Αρχής μας. Η ολοκλήρωση της αναγνώρισης με κοινή δήλωση των γονέων ενώπιον του ληξιάρχου θα υποβοηθήσει ευάλωτες κοινωνικά και οικονομικά ομάδες του πληθυσμού να διευθετήσουν την αστικοδημοτική κατάσταση των τέκνων τους, στην περίπτωση που αυτά έχουν γεννηθεί χωρίς να έχει προηγηθεί ο γάμος των γονέων⁸. Επιπλέον, η αποδοχή της πρότασης θα κατατάξει τη χώρα μας στην πλειοψηφία των ευρωπαϊκών χωρών, που δεν επιβάλλουν τον συμβολαιογραφικό τύπο, με μόνη εξαίρεση τη Φινλανδία που προβλέπει μόνο συμβολαιογραφικό έγγραφο [ή εναλλακτικά, δήλωση ενώπιον επιμελητή], κυρωμένη επιπλέον από το δικαστήριο, αφού και εκεί αποδεικνύεται ότι η συμβολαιογραφική δήλωση δεν επαρκεί για την κατοχύρωση της επιθυμητής ασφάλειας δικαίου.

Από τη συγκριτική μελέτη των ισχυόντων στις νομοθεσίες των λοιπών ευρωπαϊκών χωρών προκύπτει, ότι στις χώρες με το μεγαλύτερο ποσοστό παιδιών γεννημένων χωρίς γάμο, όπως είναι η Βρετανία όπου το ένα στα δύο παιδιά γεννιέται σε ελεύθερη συμβίωση και η Γαλλία, όπου το αντίστοιχο ποσοστό ξεπερνά το 1/3 του συνόλου των γεννήσεων, η δήλωση αναγνώρισης γίνεται με τη σύνταξη ληξιαρχικής πράξης. Το ίδιο συμβαίνει σε Βέλγιο, Ιταλία, Ισπανία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Πορτογαλία, Γερμανία, όπου υπάρχει δυνατότητα επιλογής μεταξύ δήλωσης ενώπιον ληξιάρχου ή συμβολαιογραφικού εγγράφου ή άλλου τύπου⁹.

Ακόμη σημαντικότερη, όμως, συνέπεια ενδεχόμενης υιοθέτησης της πρότασης της Αρχής μας, θα είναι η πλέον συνεπής με το άρ.7 παρ.1 ΔΣΔΠ κατοχύρωση του δικαιώματος του παιδιού στην ταυτότητά του, με την εγγραφή των στοιχείων και των δύο γονέων του «στο ληξιαρχείο αμέσως μετά τη γέννησή του».

Με την ευκαιρία του παρόντος, θα θέλαμε να υπενθυμίσουμε ότι ο Συνήγορος είχε επίσης προτείνει στο Υπουργείο σας την εισαγωγή διαδικασίας προσβολής πατρότητας με τις εγγυήσεις ασφάλειας δικαίου αφενός αλλά και τη διασφάλιση της ταχύτερης αποκατάστασης του δικαιώματος του τέκνου στην αληθή ταυτότητά του¹⁰, η οποία απορρίφθηκε και πάλι με την επίκληση της 'αποφυγής συγκάλυψης παράνομων πράξεων'¹¹. Η Αρχή μας είχε προτείνει, ειδικά για την περίπτωση που όλα τα μέρη : μητέρα, σύζυγος και βιολογικός πατέρας, συμφωνούν για την πατρότητα, να εισαχθεί ειδική διαδικασία, με πρότυπο την τότε διαδικασία συναινετικού διαζυγίου και συνυποβολή αποτελεσμάτων εξέτασης DNA, για αποκλεισμό μεταγενέστερων αμφισβητήσεων. Σε κάθε περίπτωση, στόχος ήταν να αποφευχθούν οι καθυστερήσεις που επέφερε η αναζήτηση της ουσιαστικής αλήθειας και της ελεύθερης εκτίμησης της ομολογίας στις δίκες προσβολής πατρότητας (συνδυασμένη εφαρμογή των τότε άρ.600 και 614 ΚΠολΔ), που οδηγούσαν στη διεξαγωγή αποδείξεων και σε μετ'απόδειξη συζήτηση, με αποτέλεσμα να χρονίζει η προσβολή του δικαιώματος του παιδιού στην ταυτότητά του.

⁸ Για τον λόγο αυτό, η πρότασή μας περιλήφθηκε στην Ειδική Έκθεση 'Προτάσεις χαμηλού δημοσιονομικού κόστους', Δεκέμβριος 2012, που ο Συνήγορος του Πολίτη, απεύθυνε στα επί μέρους Υπουργεία, σελ.46, <https://www.synigoros.gr/resources/docs/130226-eid-ekth.pdf>.

⁹ Βλ.σχ. Ερευνητικό Ινστιτούτο Δικονομικών Μελετών, Παπαχρίστου, Βρέλλης, Κλαμαρής, επιμ., Σχέσεις Γονέων και Τέκνων, Συγκριτική Μελέτη Νομοθεσιών Κρατών-Μελών τα Ευρωπαϊκής Ένωσης, εκδ.Σάκκουλα, 2012, σσ.95-120.

¹⁰ Σημ.8.

¹¹ Σημ.6.

Δεδομένου ότι κύρια αιτία που προκαλούσε την ανάγκη προσβολής της πατρότητας αποτελούσαν οι καθυστερήσεις στις δίκες διαζυγίου, η νέα διαδικασία συναινετικού διαζυγίου ασφαλώς περιορίζει τις σχετικές δίκες προσβολής πατρότητας. Παρά ταύτα, και για τις εναπομείνουσες περιπτώσεις, επαναπροτείνουμε στο Υπουργείο σας να εξετάσει το ενδεχόμενο ταυτόχρονης προσβολής πατρότητας του συζύγου της μητέρας και αναγνώρισης της πατρότητας του άνδρα που είχε σαρκική συνάφεια μαζί της με δήλωση των τριών μερών και συνυποβολή αποτελεσμάτων εξέτασης DNA ενώπιον συμβολαιογράφου –όπως λαμβάνει χώρα σήμερα το συναινετικό διαζύγιο. Ο Συνήγορος εκτιμά ότι με την συνυποβολή των αποτελεσμάτων του τεστ DNA ‘αποφεύγεται η συγκάλυψη παράνομων πράξεων’ και ότι ο φόβος του Υπουργείου σας δεν εμφανίζεται βάσιμος. Σε περίπτωση δε, που γίνει δεκτή η πρότασή μας για καθιέρωση της αναγνώρισης τέκνου μέσω κοινής δήλωσης των δύο γονέων στον Ληξιαρχο, να μπορεί να προβλεφθεί αντίστοιχη δυνατότητα κοινής δήλωσης της μητέρας, του συζύγου της και του βιολογικού πατέρα του τέκνου, για να επέλθει η μεταβολή των στοιχείων της ταυτότητας του παιδιού από τα τεκμαιρόμενα από το νόμο στα αληθή.

2) Γέννηση τέκνου από μόνο άνδρα μέσω παρένθετης μητρότητας

Η πιο οξεία προσβολή του δικαιώματος του παιδιού στην ταυτότητά του στη χώρα μας, που φτάνει σε σημείο άρνησης της ίδιας της ταυτότητάς του, αφορά τα παιδιά που έχουν γεννηθεί από μόνο άνδρα με παρένθετη μητέρα, είτε στην Ελλάδα, είτε ιδίως στο εξωτερικό από γονέα με διπλή ιθαγένεια, από τις οποίες η μία είναι η ελληνική. Στην μεν πρώτη περίπτωση, η ελληνική διοίκηση αρνείται να δεχθεί, ότι τα παιδιά αυτά στερούνται δεύτερου νόμιμου γονέα, στη δε δεύτερη, η χώρα μας αρνείται να τα αναγνωρίσει ως παιδιά του έλληνα μόνου γονέα τους και να αποδώσει σε αυτά την ελληνική ιθαγένεια αναγνωρίζοντας έτσι τον δεσμό τους με τη χώρα καταγωγής.

Σύμφωνα με το άρ.1458 ΑΚ, δικαστική άδεια, για τη μεταφορά γονιμοποιημένων ωαρίων στο σώμα άλλης γυναίκας, ξένων προς αυτή, και την κυοφορία από αυτή, παρέχεται μετά από αίτηση της γυναίκας που επιθυμεί να αποκτήσει τέκνο, εφόσον η ίδια είναι ιατρικώς αδύνατο να κυοφορήσει. Δυνατότητα να προσφύγει σε κυοφόρο γυναίκα άνδρας δεν προβλέπεται από τη διάταξη, η οποία ρυθμίζει την περίπτωση ιατρικής αδυναμίας κυοφορίας –που αφορά μόνο γυναίκες, οπότε κατά την κρατούσα άποψη δεν τίθεται θέμα αντισυνταγματικότητας της ρύθμισης¹².

Στη νομολογία, ωστόσο, εφαρμόστηκε αναλογικά η ρύθμιση αυτή και επιτράπηκε η προσφυγή σε παρένθετη μητέρα, σε άνδρα με ιατρική αδυναμία αναπαραγωγής με φυσικό τρόπο, που οδήγησε στην απόκτηση τέκνων, το πρόβλημα αστικοδημοτικής τακτοποίησης των οποίων τέθηκε με αναφορά υπόψη του Συνηγόρου του Πολίτη.

Με την υπ’άρ.261/2010 Γνωμοδότηση, που προκλήθηκε με αφορμή τη συγκεκριμένη υπόθεση, το Νομικό Συμβούλιο του Κράτους υποστήριξε ότι, ελλείψει γυναίκας που θα ζητούσε τη δικαστική άδεια, *ιδρύθηκε σχέση μητρότητας μεταξύ παιδιού και κυοφόρου, θεμελιωμένη ‘στο βιολογικό γεγονός της γέννησης’*, κατ’άρ.1463 ΑΚ, με ρητή επίκληση του κανόνα του ρωμαϊκού δικαίου ‘mater semper certa est’! Ως εκ τούτου, το Υπουργείο Εσωτερικών αξίωσε την καταχώρηση των στοιχείων της κυοφόρου γυναίκας ως μητέρας των τέκνων στη ληξιαρχική πράξη γέννησής τους και στα λοιπά έγγραφα αστικοδημοτικής κατάστασής τους.

Η κρίση του ΝΣΚ προσκρούει στη θεμελιώδη παραδοχή ότι με την εισαγωγή των διατάξεων περί παρένθετης μητρότητας ο ανωτέρω ρωμαϊκού δικαίου κανόνας ‘δεν ανταποκρίνεται πλέον στην πραγματικότητα’¹³ και στη βασική αρχή των διατάξεων περί ιατρικώς υποβοηθούμενης αναπαραγωγής ότι συγγένεια τέκνου-μητέρας δημιουργείται *με τη γυναίκα που αιτήθηκε τη δικαστική άδεια θέλοντας να γίνει η νομική μητέρα του παιδιού που θα γεννηθεί*, βάσει της αρχής

¹² Παπαχρίστου, Θ., Η τεχνητή αναπαραγωγή στον αστικό κώδικα, εκδ.Σάκκουλα, 2003, σσ.55-56.

¹³ Παπαχρίστου Θ, ‘Σύγκρουση Μητροτήτων’ σε *Ιατρική Υποβοήθηση στην Ανθρώπινη Αναπαραγωγή και Αστικό Δίκαιο*, εκδ.Σάκκουλα, 2002, 113-122, σελ.113

της κοινωνικοσυναισθηματικής συγγένειας, ενώ ανατροπή του τεκμηρίου αυτού και ίδρυση συγγένειας με την κυοφόρο νοείται μόνο στην εξαιρετική περίπτωση που, κατά παράβαση της νόμιμα προβλεπόμενης διαδικασίας, χρησιμοποιηθεί το δικό της γενετικό υλικό [και μόνο εφόσον ασκηθεί επιτυχώς αγωγή προσβολής της μητρότητας] (άρ.1464 ΑΚ) –περίπτωση που δεν συνέτρεχε στην υπόθεση που εξετάστηκε¹⁴. Πρωτίστως, όμως, προσβάλλει το δικαίωμα των παιδιών αυτών στην ταυτότητά τους, αφού δεν αναγνωρίζει ότι πρόκειται για παιδιά με έναν μόνο γονέα, τον πατέρα, που αιτήθηκε και πέτυχε να του χορηγηθεί η άδεια προσφυγής σε κυοφόρο, γνωμοδοτώντας αντίθετα για την προσθήκη στοιχείων και δεύτερου γονέα, και δη της κυοφόρου που ούτε μέσω κοινωνικοσυναισθηματικής συγγένειας ούτε μέσω γενετικού της υλικού συνδέεται μαζί τους.

Για την υπεράσπιση των δικαιωμάτων του παιδιού, ο Συνήγορος του Πολίτη διαβίβασε σχετική έκθεση στην Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής (ΕΕΒ), αρμόδια για τη διατύπωση προτάσεων συνολικής πολιτικής και συγκεκριμένων ενεργειών σε θέματα που σχετίζονται με τις εφαρμογές των βιολογικών επιστημών και τις ηθικές, κοινωνικές και νομικές διαστάσεις και επιπτώσεις τους. Η Επιτροπή υιοθετώντας την άποψη του Συνηγούρου για το εσφαλμένο της Γνωμοδότησης περί απαίτησης προσθήκης των στοιχείων της κυοφόρου ως δεύτερου γονέα των τέκνων και την ανάγκη αναλογικής εφαρμογής των υφιστάμενων διατάξεων για την πρόσληψη ονόματος και επωνύμου γονέα από παιδιά που γεννήθηκαν χωρίς γάμο των γονέων τους ή είναι αγνώστων γονέων (ΝΔ 2573/1953, και ΥΑ 91400/2961 ΦΕΚ Β 193/ 2001) απέυθυνε σχετική πρόταση στον τότε Υπουργό Εσωτερικών, με την περαιτέρω σύσταση να τακτοποιηθεί ενδεχομένως το θέμα της αστικοδημοτικής καταχώρησης των παιδιών που αποκτώνται από άνδρα μόνο μέσω υποβοηθούμενης αναπαραγωγής, με ρητή νομοθετική ρύθμιση¹⁵.

Η διττή πρόταση της ΕΕΒ δεν έγινε δεκτή, οπότε ο Συνήγορος του Πολίτη επανήλθε με απευθείας υποβολή πρότασης προς το Υπουργείο Εσωτερικών, για την καταχώρηση των στοιχείων μόνο του ενός νόμιμου γονέα στα έγγραφα αστικής κατάστασης των παιδιών στις περιπτώσεις απόκτησης τέκνου μέσω υιοθεσίας και μέσω παρένθετης μητρότητας¹⁶. Το Υπουργείο έκανε δεκτή την πρόταση του Συνηγούρου, όσον αφορά τα παιδιά που αποκτώνται από μόνο γονέα μέσω υιοθεσίας, εισάγοντας σχετική νομοθετική ρύθμιση (άρ.249 παρ.8 Ν.4555/2018), σιωπηρά ωστόσο απέρριψε την πρόταση της Αρχής μας, όσον αφορά την ορθή αστικοδημοτική καταχώρηση των παιδιών που αποκτώνται από άνδρα μόνο μέσω υποβοηθούμενης αναπαραγωγής¹⁷. Ως εκ τούτου, το πρόβλημα της διάστασης, μεταξύ των στοιχείων της αληθούς ταυτότητας των παιδιών και εκείνων που η ελληνική διοίκηση απαιτεί να καταχωρηθούν στα έγγραφά τους, παραμένει, παρά τις επανειλημμένες παρεμβάσεις του Συνηγούρου του Πολίτη για την επίλυσή του.

Ακόμη μεγαλύτερο, όμως, είναι το πρόβλημα των παιδιών που αποκτώνται από Έλληνα μόνο άνδρα στο εξωτερικό μέσω παρένθετης μητέρας, που επίσης τέθηκε υπόψη του Συνηγούρου μέσω αναφοράς. Για την περίπτωση αυτή, μετά από την πιο πάνω παρέμβαση της Αρχής μας, η οποία αφορούσε τόσο τα γεννημένα στη χώρα όσο και στην αλλοδαπή παιδιά¹⁸, το ΝΣΚ προέβη στην έκδοση ειδικότερης Γνωμοδότησης, με αρ. 201/2018, με την οποία αρνείται την αρμοδιότητα του Ειδικού Ληξιαρχείου να μεταγράψει την αλλοδαπή ληξιαρχική πράξη γέννησης τέκνων Έλληνα πολίτη, με το σκεπτικό ότι εφόσον ο πατέρας και η κυοφόρος δεν είχαν ούτε κατοικία στην Ελλάδα ούτε προσωρινή διαμονή, δεν καλούνται σε εφαρμογή οι διατάξεις του εσωτερικού μας δικαίου για

¹⁴ Για το εσφαλμένο της υπ'αρ.261/2010 Γνμ ΝΣΚ, βλ.ενδεικτικά : Παπαδοπούλου-Κλαμαρή, Δ., Παρατηρήσεις στην Γνωμοδότηση 261/2010 του ΝΣΚ, *ΕφαΔ* 2010, σελ.1215 και Ανατροπή ή εξαφάνιση της αποφάσεως εκούσιας δικαιοδοσίας με την οποία παρέχεται άδεια για χρησιμοποίηση παρένθετης μητέρας (ιδίως όταν η άδεια παρέχεται σε μοναχικό άνδρα) – Μία πρώτη προσέγγιση, Με αφορμή την υπ'αριθμ.3357/2010 απόφαση του Εφετείου Αθηνών, *Χρ/Δ* ΙΓ/2013, 549-551, Νικολόπουλος, Π., Σχόλιο, Παρένθετη μητρότητα, στην ΠολΠρΑθ 431/2013, *Νομβ* τ.62, 2014, σελ.883, Βασιλείου, Μ., Ο άγαμος μοναχικός άντρας και η πρόσβασή του στην ιατρικώς υποβοηθούμενη αναπαραγωγή στην Ελλάδα και στο Ηνωμένο Βασίλειο, *Βιοηθικά* 2(2) Σεπτέμβριος 2016, 36-50.

¹⁵ Από 21-6-2011 Γνωμάτευση Εθνικής Επιτροπής Βιοηθικής.

¹⁶ https://www.synigoros.gr/resources/20180924-epistolypoyrgeioesoterikon_2018-paidia-monogonea.pdf

¹⁷ <https://www.synigoros.gr/resources/docs/20180924-synopsi.pdf>

¹⁸ Σημ.16.

την παρένθετη μητρότητα, και επομένως τα παιδιά του Έλληνα πολίτη, που έχει αδιαμφισβήτητο βιολογικό/γενετικό, αλλά και νομικό -αναγνωρισμένο στην αλλοδαπή χώρα της δεύτερης ιθαγένειάς του- δεσμό μαζί τους, στερούνται ελληνικής ιθαγένειας!

Πέρα από το ότι το άρθρο 8 ν.3089/2002 δεν καθιερώνει 'ιδιότυπο κανόνα συγκρούσεως', όπως υπολαμβάνει η εν λόγω Γνωμοδότηση, διότι απλώς θέτει τις προϋποθέσεις για τη δικαστική χορήγηση άδειας από τα ελληνικά δικαστήρια, όταν η υποβοηθούμενη αναπαραγωγή λαμβάνει χώρα στην Ελλάδα, αρκούμενο στην προσωρινή διαμονή είτε της αιτούσας είτε της κυοφόρου στη χώρα μας, και ουδόλως αφορά την απόκτηση παιδιού με υποβοήθηση η οποία λαμβάνει χώρα στην αλλοδαπή, το ΝΣΚ επιχειρώντας να αιτιολογήσει κατά τον τρόπο αυτό την άρνηση αναγνώρισης της πατρότητας του παιδιού, που αποκτήθηκε στην αλλοδαπή, δεν λαμβάνει υπόψη ότι βασικό μέλημα κατά τη ρύθμιση των κανόνων του ιδιωτικού διεθνούς οικογενειακού δικαίου, επομένως και κατά την εφαρμογή τους, είναι η αποτελεσματικότερη προστασία του παιδιού¹⁹.

Επιπλέον, η εν λόγω Γνωμοδότηση θέτει σε αμφισβήτηση τη θεμελιώδη αντίληψη της ελληνικής έννομης τάξης υπέρ του δικαιώματος τέκνου γεννημένου χωρίς γάμο σε αναγνώριση της πατρότητάς του.

Το δικαίωμα αυτό απορρέει από τη συνταγματική προστασία της οικογένειας (άρ.21 Σ) και κατοχυρώνεται με βάση τις υπέρτερης τυπικής ισχύος διατάξεις της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού (Ν.2101/92), που προστατεύουν το δικαίωμα στην ταυτότητα και ορίζουν «Το παιδί εγγράφεται στο ληξιαρχείο αμέσως μετά τη γέννησή του και έχει από εκείνη τη στιγμή το δικαίωμα ονόματος, το δικαίωμα να αποκτήσει ιθαγένεια και, στο μέτρο του δυνατού, το δικαίωμα να γνωρίζει τους γονείς του και να ανατραφεί από αυτούς» (άρ.7) και «Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να σέβονται το δικαίωμα του παιδιού για διατήρηση της ταυτότητάς του, συμπεριλαμβανομένων της ιθαγένειάς του, του ονόματός του και των οικογενειακών σχέσεών του, όπως αυτά αναγνωρίζονται από το νόμο χωρίς παράνομη ανάμιξη» (άρ.8) (η έμφαση έχει προστεθεί).

Αποτελεί δε τόσο αδιαπραγμάτευτα θεμελιώδη κανόνα της ελληνικής έννομης τάξης η προστασία του δικαιώματος αυτού, ώστε σε περίπτωση που το εφαρμοστέο αλλοδαπό δίκαιο δεν προβλέπει την ύπαρξη θεσμού με τον οποίο θα κατοχυρωθεί η σχέση πατέρα-τέκνου είτε με αναγνώριση είτε με υιοθεσία, ο Έλληνας εφαρμοστής του δικαίου, οφείλει να αποφανθεί 'ότι η συγκεκριμένη αλλοδαπή διάταξη, η οποία αρνείται στο παιδί κάθε δικαίωμα να καθιδρύσει την πατρότητά του με το αιτιολογικό ότι γεννήθηκε χωρίς γάμο ή που αρνείται τη δυνατότητα να υιοθετηθεί, αντιτίθεται σαφώς στην έννοια της ημεδαπής έννομης τάξης', να αποκρούσει συνεπώς την εφαρμογή του αλλοδαπού δικαίου, λόγω αντίθεσής του με την ελληνική δημόσια τάξη βάσει του άρθρου 33 ΑΚ, και στη συνέχεια να υπαγάγει την περίπτωση στον οικείο κανόνα του ελληνικού δικαίου²⁰.

Εν προκειμένω, η Γνωμοδότηση 201/2018 οδηγεί στο ακριβώς αντίστροφο αποτέλεσμα : ενώ το αλλοδαπό δίκαιο αναγνωρίζει και έχει κατοχυρώσει τον δεσμό πατέρα – τέκνου ανάμεσα στον Έλληνα υπήκοο και τα παιδιά που απέκτησε με τεχνητή γονιμοποίηση και χρήση γενετικού του υλικού, τα οποία επομένως συνδέονται όχι μόνο με την κοινωνική συγγένεια μαζί του αλλά και βιολογική, την προστασία της οποίας αναγάγει σε κανόνα δημόσια τάξης το ελληνικό δίκαιο, ο Έλληνας εφαρμοστής του δικαίου αρνείται να κατοχυρώσει την πατρότητα, τον δεσμό του Έλληνα πατέρα με το τέκνο -με μόνο λόγο το ότι η διαδικασία υποβοηθούμενης αναπαραγωγής έλαβε χώρα στην αλλοδαπή!- και ταυτόχρονα στερεί από το παιδί του Έλληνα γονέα την ελληνική ιθαγένεια, δηλαδή τον δεσμό του παιδιού με τη χώρα από την οποία άμεσα κατάγεται.

Ο Συνήγορος έχει υποστηρίξει²¹ ότι και οι δύο γνωμοδοτήσεις του ΝΣΚ αποδίδουν -είτε εκ του αποτελέσματος είτε εκ πεποιθήσεως- την αδυναμία ή έστω δυσχέρεια της διοίκησης να χειριστεί την 'εξαιρέση' της ύπαρξης παιδιών με έναν μόνο γονέα και να κατοχυρώσει πλήρως και

¹⁹ Βρέλλης, Σ., *Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο*, εκδ.Σάκκουλα, β' έκδ., 2001, σελ.277.

²⁰ Γραμματικάκη-Αλεξίου, Α., Παπασιώπη-Πασιά, Ζ., Βασιλακάκης, Ε., *Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο*, εκδ. Σάκκουλα, γ' έκδ.2002, σελ.95.

²¹ Σημ.16.

αποκλειστικά τη νομική σχέση του παιδιού με τον μόνο κατά νόμο γονέα του, εγκλωβισμένη στην παραδοσιακή πρόσληψη του παιδιού ως τέκνου αναγκαστικά δύο νόμιμων γονέων. Η παρωχημένη αντίληψη σε σχέση με τη γονεϊκότητα και την ταυτότητα του παιδιού αποτυπώνεται ανάγλυφα από την επίκληση του κανόνα του ρωμαϊκού δικαίου «*matter semper certa est*» κατά την εφαρμογή των διατάξεων για την διαδικασία της ιατρικώς υποβοηθούμενης αναπαραγωγής με παρένθετη μητρότητα του 21^{ου} αιώνα!

Επειδή ούτε τα υποστηριχθέντα στη θεωρία περί αναλογικής εφαρμογής του άρ.1458 ΑΚ και στον άνδρα που επιθυμεί να αποκτήσει τέκνο, ακόμη και χωρίς χρησιμοποίηση του δικού του σπέρματος²², ούτε οι παρεμβάσεις του Συνηγόρου του Πολίτη έχουν πετύχει τη μεταβολή της στάσης του Υπουργείου Εσωτερικών απέναντι στα παιδιά που αποκτήθηκαν από μόνο πατέρα μέσω υποβοηθούμενης αναπαραγωγής, ώστε να δεχθεί την αναλογική εφαρμογή του άρ.1458 ΑΚ στην περίπτωση τους, παρίσταται αδήριτη η ανάγκη να επιληφθεί το Υπουργείο σας και η ΝΕ για τη νομοθετική κατοχύρωση της παροχής δικαστικής άδειας για προσφυγή σε κυοφόρο και στον άνδρα, που επιθυμεί, αλλά αδυνατεί να αποκτήσει τέκνο με φυσικό τρόπο.

3) Υιοθεσία και επικοινωνία με τη φυσική οικογένεια

Από την κύρωση ως Κώδικα του Ν.2447/1996, που αντικατέστησε το Δέκατο Τρίτο Κεφάλαιο του Τέταρτου Βιβλίου του Αστικού Κώδικα, και μετέβαλε κατά τρόπο συνεκτικό την υιοθεσία από θεσμό που αποσκοπούσε στην αντιμετώπιση του προβλήματος των άτεκνων ζευγαριών, στον κατεξοχήν θεσμό που διασφαλίζει καλύτερη τύχη σε ένα παιδί που έχει στερηθεί την οικογένειά του για λόγους βιολογικούς ή νομικούς²³, μέχρι σήμερα, πολλές προσπάθειες έχουν μεσολαβήσει για τη ρύθμιση επιμέρους θεμάτων και την τροποποίηση των σχετικών διατάξεων, προσπάθειες που χαρακτηρίζονται από αποσπασματικότητα, και, ατυχώς, αναποτελεσματικότητα ως προς τον συνήθη διακηρυγμένο στόχο τους : την επιτάχυνση των διαδικασιών της.

Η ταυτόχρονη εμπλοκή του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, κατά την αρμοδιότητά του για διασφάλιση εναλλακτικής φροντίδας στα παιδιά που στερούνται του οικογενειακού τους περιβάλλοντος και διαβιούν σε μονάδες που υπάγονται στην ευθύνη του, το οποίο επιδιώκει την επίλυση προβλημάτων που αναφύονται στο πεδίο εφαρμογής του θεσμού, μάλλον φαίνεται να διέπεται από διαφοροποιημένες αντιλήψεις σχετικά με την ίδια τη φύση του θεσμού και τη σύνδεσή του με τον έτερο διασφαλιστικό της εναλλακτικής επιμέλειας θεσμό της αναδοχής. Ο Συνηγόρος είχε επισημάνει τον κίνδυνο σύγχυσης μεταξύ των θεσμών για τους επαγγελματίες και, ιδίως, για τους ενδιαφερόμενους πολίτες, ενώ πρότεινε σειρά τροποποιήσεων, αρκετές από τις οποίες έγιναν δεκτές, με τις Παρατηρήσεις του για το σχέδιο νόμου 'Μέτρα για την Προώθηση των Θεσμών της Αναδοχής και Υιοθεσίας'²⁴, μετέπειτα νόμο 4538/2018.

Ενόψει των ανωτέρω, η Αρχή μας επιφυλάσσεται να τοποθετηθεί ευρύτερα και εκτενέστερα σε σχέση τον θεσμό, ιδίως σε οργανωτικά θέματα, με βάση την πολυετή εμπειρία της από τον χειρισμό αναφορών, τις επαφές με τους επιφορτισμένους για την υλοποίησή του φορείς και την τακτική συμμετοχή της Βοηθού Συνηγόρου για τα Δικαιώματα του Παιδιού στις συνεδριάσεις του ΕΣΑΝΥ, σύμφωνα με τη διάταξη του άρ.2 παρ.4 του πιο πάνω νόμου, εάν αναληφθεί πρωτοβουλία από το Υπουργείο σας μόνο ή σε συνεργασία με το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων για μια συνεκτική μεταρρύθμιση του δικαίου της υιοθεσίας.

Στο παρόν κείμενο, περιοριζόμαστε στην υποβολή πρότασης για την εισαγωγή στον Αστικό Κώδικα μίας διάταξης, η οποία εκτιμούμε ότι θα συμβάλει τόσο στον εκσυγχρονισμό των

²² Βλ. Σπυριδάκης, Ι.Σ., *Η νέα ρύθμιση της τεχνητής γονιμοποίησης και της συγγένειας*, εκδ.Σάκκουλα, 2003, σσ.29 και 33

²³ Δεληγιάννης, Ι., Γενική παρουσίαση και κοινωνική διάσταση της μεταρρύθμισης (εισήγηση) σε Φουντεδάκη Κ. (επιμ) *‘Η μεταρρύθμιση του δικαίου της υιοθεσίας’*, ΕΝΟΒΕ τ.27, 1996, σσ.9-10

²⁴ <https://www.synigoros.gr/resources/20180709-epistoli.pdf>

αντιλήψεων για το θεσμό όσο, εμμέσως, και στην επίτευξη του στόχου της επιτάχυνσης των διαδικασιών υλοποίησής του, αλλά και στη διεύρυνση της εφαρμογής του θεσμού, επίσης όμως θα προαγάγει το δικαίωμα του παιδιού στην ταυτότητά του, όπως κατοχυρώνεται στη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (άρ.7 και 8).

Παρόλο που η υιοθεσία προσφέρει στα παιδιά μια νέα ζωή, δεν τους παρέχει απαραίτητα μια ολοκληρωμένη ταυτότητα²⁵. Η ΔΣΔΠ αναγνωρίζει το δικαίωμα του παιδιού να γνωρίζει τη βιολογική του προέλευση και ευνοεί την αρχή της ανοιχτής υιοθεσίας²⁶.

Στον ευρύ όρο της ανοιχτής υιοθεσίας μπορεί να περιλαμβάνονται : από την ενεργή συμμετοχή της φυσικής οικογένειας στη διαδικασία επιλογή της θετής ή την χορήγηση πληροφοριών για το παιδί που δεν επιτρέπουν την ταυτοποίηση έως την κατοχύρωση άμεσης επικοινωνίας ανάμεσα στο θετό τέκνο και τη φυσική του οικογένεια²⁷.

Η πρακτική της πλήρους αποκοπής όλων των δεσμών με το παρελθόν του παιδιού εφικτή στις υιοθεσίες μωρών, οι οποίες όμως δεν αποτελούν πια τον κανόνα, δεν ενδείκνυται στην υιοθεσία μεγαλύτερων παιδιών, που έχουν αποκτήσει ήδη σημαντικούς δεσμούς με τη φυσική τους οικογένεια. Αντίθετα, μπορεί να έχει αρνητικές συνέπειες στην εξέλιξη της τοποθέτησης²⁸. Η έκβαση της υιοθεσίας μεγαλύτερων παιδιών εξαρτάται από τη στάση των θετών γονέων απέναντι στη φυσική οικογένεια του παιδιού : θετική τους στάση συνδέεται με θετική εξέλιξη²⁹. Σύμφωνα με τα διδάγματα της κοινωνικής εργασίας, οι θετοί γονείς πρέπει να συμβάλλουν στη διατήρηση των δεσμών του παιδιού με τη φυσική του οικογένεια ή άλλα σημαντικά πρόσωπα στη ζωή του, εφόσον βέβαια η ποιότητα της σχέσης εγγυάται τη θετική λειτουργία της και ανταποκρίνεται στις ανάγκες του³⁰.

Έχει αποδειχθεί, ότι όχι μόνο τα παιδιά μπορούν να διατηρήσουν δεσμούς με περισσότερα από ένα ζεύγη γονέων, χωρίς να τους προκαλείται σύγχυση³¹, αλλά ότι η διατήρηση των δεσμών του παιδιού με τους φυσικούς γονείς μπορεί να διευκολύνει τη θεμελίωση του δεσμού του με τους θετούς (Thoburn, 1994).

Η **ανοιχτή υιοθεσία**, επομένως, είναι ο καταλληλότερος τύπος υιοθεσίας. Όχι μόνο γιατί προσφέρει στο θετό τέκνο την ολοκληρωμένη του ταυτότητα, αυτή του παιδιού δύο ζευγαριών γονέων³², αλλά γιατί επιπλέον συμβάλλει ώστε η εικόνα που αποκτά το παιδί για τον εαυτό του να είναι θετική³³.

Περαιτέρω, συνήθης λόγος καθυστέρησης στην ολοκλήρωση της διαδικασίας της υιοθεσίας, αναγόμενος στις προβλέψεις του νόμου και όχι σε ενδεχόμενες πρακτικές των εμπλεκόμενων επαγγελματιών, είναι η μη χορήγηση της συναίνεσης των φυσικών γονέων, όταν το τέκνο προστατεύεται από αναγνωρισμένη κοινωνική οργάνωση, οπότε χρειάζεται η έκδοση δικαστικής απόφασης για την αναπλήρωση της συναίνεσής τους, εφόσον αυτή κριθεί καταχρηστική (άρ.1552

²⁵ Cretney, S.M. and Mason, J.M. *Principles of Family Law*, London : Sweet and Maxwell, 6^η έκδοση, 1997, σελ.886.

²⁶ Bainham, A. *Children : The Modern Law*, Bristol : Family Law, 2^η έκδ., 1998, σελ.240.

²⁷ ό.π.π., σελ.238.

²⁸ Quinton, D., Rushton, A., Dance, C. and Mayes, D. *Joining New Families : A study of Adoption and Fostering in Middle Childhood*, Chichester : Wiley, 1998, σελ.8.

²⁹ Γεωργάκη, Α. Υιοθεσίες μεγάλων παιδιών σε Εθνικός Οργανισμός Κοινωνικής Φροντίδας Κέντρο Βρεφών Η ΜΗΤΕΡΑ 'Υιοθεσία, Τάσεις, Πολιτική, Πρακτική', εκδ.Γρηγόρη, 2000, σελ.99.

³⁰ Ό.π.π.

³¹ Triseliotis, J., Κουσίδου, Τ. *Η Κοινωνική Εργασία στην Υιοθεσία και στην Αναδοχή*, Κέντρο Βρεφών η Μητέρα, Αθήνα, 1989, σελ.89.

³² Ryburn, M. "Openness and adoptive parents" in Mullender, A. ed. *Open Adoption : The Philosophy and the Practice*, London : BAAF, 1991, σελ.71.

³³ Γεωργάκη, ό.π.π.

παρ.1δ ΑΚ). Προϋπόθεση, όμως, είναι επίσης να έχει ήδη αφαιρεθεί η άσκηση της επιμέλειας από αυτούς. Η έκδοση των αλληπάλληλων δικαστικών αποφάσεων, με δεδομένες τις καθυστερήσεις του δικαστικού μας συστήματος έχουν ως αποτέλεσμα να παρατείνεται η αβεβαιότητα των υποψήφιων θετών γονέων και να μην υλοποιείται σε εύλογο χρονικό διάστημα το δικαίωμα του παιδιού, που στερείται την οικογένειά του σε εναλλακτική φροντίδα (άρ.20 και 21 ΔΣΔΠ).

Λύση ασφαλώς δεν είναι η κατάργηση των εγγυήσεων, που προστατεύουν τα δικαιώματα των φυσικών γονέων έναντι ενδεχόμενων αυθαιρεσιών των εμπλεκόμενων φορέων, αλλά η αντιμετώπιση του λόγου για τον οποίο οι φυσικοί γονείς αντιδρούν –ακόμη και όταν οι ίδιοι έχουν παραδώσει το τέκνο σε οικογένεια με σκοπό την υιοθεσία (άρ..1552 παρ.1ε ΑΚ).

Έχει αποδειχθεί από έρευνες σε αλλοδαπές έννομες τάξεις με αντίστοιχα χαρακτηριστικά ‘κλειστής’ υιοθεσίας με τη δική μας, ότι η διακοπή κάθε δεσμού με τη φυσική οικογένεια και η μυστικότητα της υιοθεσίας, που στερούν από τους φυσικούς γονείς οποιαδήποτε επαφή ή ακόμη γενική πληροφόρηση για την τύχη του τέκνου τους συμβάλλουν αποφασιστικά στην καλλιέργεια του πνεύματος αντιδικίας³⁴. Είναι βέβαιο ότι η παραδοχή αυτή ισχύει και στη χώρα μας, πολύ περισσότερο δεδομένης της έντονης αδυναμίας των ελλήνων θετών γονέων να προβάλλουν θετική εικόνα των φυσικών γονέων στο παιδί, λόγω ανασφάλειας³⁵, ακόμη και των αναδόχων να αναφέρονται στη φυσική οικογένεια ως κομμάτι της ταυτότητας των παιδιών που μεγαλώνουν σε αναδοχή³⁶. Η εικόνα αυτή ανταποκρίνεται και στην εμπειρία του Συνηγόρου του Πολίτη -βάσει των αναφορών του- που έχει διαπιστώσει ότι η πλειοψηφία των θετών γονέων παραμένει αγκιστρωμένη στο παλαιό μοντέλο, που ευνοούσε τη δημιουργία πλαστής εικόνας του παιδιού ως βιολογικού τους τέκνου, και αντιμετωπίζει δυσχέρειες στην αποδοχή του αληθούς τους ρόλου.

Η ανοιχτή υιοθεσία όμως αφενός μπορεί να διαλύσει τους φόβους των θετών γονέων³⁷ αφετέρου να τους βοηθήσει να αποδεχθούν το γεγονός ότι είναι οι ψυχολογικοί γονείς του παιδιού και όχι οι βιολογικοί³⁸.

Σήμερα, που κατά παραδοχή του αρμόδιου Υπουργείου περισσότερο από το 50% των παιδιών, που φιλοξενούνται σε δομές, είναι άνω των 12 ετών και πολλά από αυτά δεν είναι ελεύθερα προς υιοθεσία, επειδή εκκρεμούν δικαστικές αποφάσεις³⁹, η **εισαγωγή του μοντέλου της ανοιχτής υιοθεσίας** στη νομοθεσία, πέρα από τα οφέλη για τα ήδη υιοθετημένα παιδιά και τους γονείς τους, θετούς και φυσικούς, που έχουν περιγραφεί πιο πάνω, και την επιτάχυνση της δικαστικής διαδικασίας, με την αντιμετώπιση ενός λόγου που έως τώρα επιφέρει περαιτέρω δικαστική εμπλοκή, είναι ικανή να διευρύνει τον κύκλο των παιδιών, που μπορούν να επωφεληθούν από τη μονιμότητα και τον οικογενειακό χαρακτήρα της υιοθεσίας, που αποτελούν τα χαρακτηριστικά που τη διακρίνουν έναντι των άλλων μορφών εναλλακτικής επιμέλειας.

Για τους πιο πάνω λόγους, ο Συνήγορος προτείνει να εισαχθεί στον Αστικό Κώδικα διάταξη, η οποία να προβλέπει τη **δυνατότητα του δικαστηρίου να ρυθμίζει με την εξειδικευμένη κρίση του την επικοινωνία του θετού τέκνου με τη φυσική του οικογένεια, όταν αυτό είναι σύμφωνο με το συμφέρον του τέκνου**⁴⁰.

³⁴ Ryburn, M., “In whose best interests? - Post-adoption contact with the birth family” (1998), *Child and Family Law Quarterly*, τ.10, νο.4, σελ.55.

³⁵ Γεωργάκη, ό.π.π., σελ.100.

³⁶ Triseliotis, J., Κουσίδου, Τ, ό.π.π., σελ.22.

³⁷ Fratter, J. *Permanent family Placement : A Decade of Experience*, London : BAAF, 1991.

³⁸ Γεωργάκη, ό.π.π., σελ.99.

³⁹ Βλ. δηλώσεις αρμόδιας Υφυπουργού, <https://www.dailypost.gr/politiki/mixahlidou-allaxame-to-plasio-gia-tis-yiothesies-gia-kathe-paidi-mia-oikogeneia/>

⁴⁰ Ενδεικτικά πρότυπο μπορεί να αποτελέσει αντίστοιχη η διάταξη του δικαίου Αγγλίας και Ουαλίας : Adoption and Children Act 2002 s.46(6).

4) Κατοχύρωση των δικαιωμάτων του παιδιού σε νέες μορφές οικογένειας

Ο Συνήγορος του Πολίτη κατά την κατάθεση του νομοσχεδίου για το 'Σύμφωνο Συμβίωσης και άλλες διατάξεις', που ψηφίστηκε ως ο ν.4356/2015, υπέβαλε προς το Υπουργείο σας πρόταση για την εισαγωγή διάταξης στον οικείο νόμο, η οποία να καθιστά δυνατή, κατόπιν δικαστικής απόφασης, την από κοινού άσκηση της επιμέλειας του προσώπου του τέκνου, που διαθέτει μόνο έναν νόμιμο γονέα, και από τον συμβιώντα με σύμφωνο σύντροφο του μόνου γονέα του⁴¹.

Αυτονόητα, η πρόταση αυτή συνοδευόταν από αντίστοιχη για την εισαγωγή ανάλογης διάταξης στον Αστικό Κώδικα, σύμφωνα με την οποία θα ήταν εφικτή η δικαστική ανάθεση της από κοινού άσκησης της επιμέλειας του προσώπου του τέκνου και στον/στη σύζυγο του γονέα, όταν άλλος γονέας δεν υπήρχε ή δεν είχε τη γονική μέριμνα⁴².

Στόχος της Αρχής ήταν η επίλυση των προβλημάτων που ανακύπτουν στην καθημερινότητα, κατά την ανατροφή του παιδιού που ζει σε οικογένεια με τον μοναδικό γονέα και τον/την σύζυγο ή συμβίο-α του, όταν ο/η τελευταίος-α, στερούμενος-η της γονικής ιδιότητας, επιχειρεί πράξεις που ανάγονται στο περιεχόμενο της επιμέλειας κατά ανάθεση από τον γονέα. Η ανάθεση αυτή είναι νόμιμη, εφόσον πρόκειται για μεμονωμένες πράξεις⁴³ και όχι για το σύνολο της επιμέλειας, ωστόσο η απόδειξη της έναντι των τρίτων είναι δυσχερής και ενδεχομένως επαχθής, ακριβώς επειδή πρόκειται για μεμονωμένες πράξεις που δεν καλύπτονται από ένα γενικό πληρεξούσιο.

Το ότι προφανώς στον ανήλικο συμφέρει περισσότερο μια φροντίδα από δύο άτομα⁴⁴ μπορεί να έχει υποστηριχθεί για την περίπτωση ζεύγους γονέων κατά τη διάρκεια του γάμου τους, αυτό όμως δεν το καθιστά λιγότερο αληθές στην περίπτωση που το παιδί μεγαλώνει σε οικογένεια με δύο ενήλικες, οι οποίοι τυχαίνει να μην είναι (και οι δύο) γονείς του. Επιπλέον, η υιοθεσία του από τον δεύτερο ενήλικα, που δεν είναι γονέας του, δεν είναι πάντοτε εφικτή [για παράδειγμα δεν είναι νομικά δυνατή στην περίπτωση που υφίσταται σύμφωνο συμβίωσης] ούτε όμως απαραίτητα επιθυμητή, με βάση το συμφέρον του παιδιού, ιδίως αν τελείται με μόνο σκοπό την απλοποίηση της καθημερινότητας.

Για τον λόγο αυτό, ο Συνήγορος επαναφέρει με την ευκαιρία της παρούσας την προ πενταετίας πρότασή του, τροποποιημένη, προκειμένου να είναι συνεπέστερη με τις προτάσεις που έχουμε διατυπώσει στο από 5.8.2020 με αρ.Πρωτ.Γρ.Συν.113 έγγραφό μας, και συγκεκριμένα με την αρχή της μη προσφυγής στη δικαιοσύνη για τη ρύθμιση θεμάτων γονικής μέριμνας, παρά μόνο κατ'εξαίρεση, και τον κανόνα της διευθέτησης των ζητημάτων επιμέλειας με μόνη τη σύμφωνη γνώμη των δύο γονέων. Δεδομένου ότι στην περίπτωση, που εξετάζουμε, υφίσταται μόνο ένας γονέας κατά το νόμο, προτείνουμε το Υπουργείο σας να εξετάσει το ενδεχόμενο εισαγωγής διατάξεων που να ορίζουν ότι ο μόνος νόμιμος γονέας του τέκνου μπορεί να συμφωνεί με τον/την σύζυγο/συμβίο-α την άσκηση από κοινού με αυτόν της επιμέλειας του τέκνου.

Τέλος, επειδή τόσο από τα υποστηριχθέντα στο προαναφερόμενο έγγραφο της Αρχής όσο και από τα όσα αναφέρθηκαν σε προηγούμενα κεφάλαια καταδεικνύεται η σημασία που έχει για το παιδί να διατηρεί τους συναισθηματικούς δεσμούς του και τις επαφές του με τα σημαντικά πρόσωπα της ζωής του, ο Συνήγορος προτείνει προσθήκη στο άρθρο 1520 ΑΚ, που επί του παρόντος προβλέπει την επικοινωνία του παιδιού με τον γονέα που δεν μένει μαζί του (παρ.1) και με τους απώτερους συγγενείς του, που έχει επεκταθεί νομολογιακά και στα αδέρφια του (παρ.2), παραγράφου που να κατοχυρώνει την δυνατότητα να ζητήσουν από το Δικαστήριο να ρυθμίσει την επικοινωνία τους με το παιδί πρώην σύζυγος ή σύντροφος του γονέα, με τον οποίο είχε μεγαλώσει το παιδί ή, εν γένει, τρίτο άτομο (ενδεικτικά πρώην ανάδοχος γονέας ή συγγενής εκ πλαγίου), με το οποίο είχε ζήσει το παιδί (για χρονικό διάστημα που μπορεί να προσδιοριστεί)⁴⁵.

⁴¹ https://www.synigoros.gr/resources/docs/20151201-dt-symfwno-symviwshs_5.pdf

⁴² Ο.π.π.

⁴³ Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, Ε. Οικογενειακό Δίκαιο ΙΙ, εκδ.Σάκκουλα, γ' έκδ.2003, σελ.291.

⁴⁴ Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, ό.π.π., σελ. 253.

⁴⁵ Βλ.ενδεικτική αλλοδαπή ρύθμιση στη νομοθεσία Αγγλίας-Ουαλίας, Children Act 1989, s.8.

5. Γάμος ανηλίκων

Το διεθνές δίκαιο δεν αντιμετωπίζει τον γάμο στο πλαίσιο του δικαιώματος του παιδιού στο να έχει οικογένεια, αντίθετα επιβάλλει υποχρεώσεις στα Κράτη να εμποδίσουν τα παιδιά από το να δημιουργήσουν τη δική τους οικογένεια, κάτω από ένα ηλικιακό όριο⁴⁶. Ο γάμος, στην πράξη, επιφέρει το τέλος της παιδικής ηλικίας και για τον λόγο αυτό, η μέγιστη προστασία της ίδιας της ιδιότητας του παιδιού συνδέεται με την κατοχύρωση του μεγαλύτερου δυνατού ηλικιακού ορίου, κάτω από το οποίο ο γάμος του απαγορεύεται.

Η ΔΣΔΠ ορίζει ως παιδί κάθε άτομο κάτω των δεκαοκτώ ετών, εκτός αν η ενηλικίωση επέρχεται νωρίτερα σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία (άρ.1). Η ενηλικίωση στην εθνική μας νομοθεσία επέρχεται στα δεκαοκτώ έτη (αρ.127 ΑΚ) και το άρ.1350 ΑΚ επαναλαμβάνει τα 18 έτη ως την ηλικία που πρέπει να διαθέτουν οι μελλόνυμφοι.

Ωστόσο, το δικαστήριο μπορεί να χορηγήσει άδεια για την τέλεση γάμου ανηλίκου για σπουδαίο λόγο, χωρίς ο νόμος να θέτει ένα ηλικιακό όριο κάτω από το οποίο ο γάμος σε κάθε περίπτωση απαγορεύεται.

Σύμφωνα με τη UNICEF, κάθε γάμος κάτω από την ηλικία των 18 ετών αποτελεί *θεμελιώδη παραβίαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου*.⁴⁷

Ωστόσο, η πλειοψηφία των Ευρωπαϊκών Κρατών, σήμερα, προβλέπει την κατ'εξαιρεση δυνατότητα γάμου με όριο το 16^ο έτος της ηλικίας, κάτω από το οποίο η τέλεση γάμου σε κάθε περίπτωση απαγορεύεται⁴⁸.

Κατόπιν των ανωτέρω, η συνεπέστερη με την προστασία του παιδιού και της ανηλικότητας πρόταση είναι η δυνατότητα χορήγησης άδειας γάμου από το Δικαστήριο, για σπουδαίο λόγο, να απαλειφθεί⁴⁹. Άλλως, θα πρέπει να τεθεί ένα όριο κάτω από το οποίο δεν θα είναι δυνατή η τέλεση γάμου, σε κάθε περίπτωση. Ο Συνήγορος εισηγείται ότι το όριο αυτό δεν θα πρέπει να είναι χαμηλότερο από τα 16 έτη.

Με εκτίμηση,

Ανδρέας Ι. Ποττάκης
Συνήγορος του Πολίτη

Κοινοποίηση :

Ειδική Νομοπαρασκευαστική Επιτροπή
για την αναμόρφωση του Οικογενειακού Δικαίου
δια του αξιότιμου Προέδρου της
κ. Ιωάννη Τέντε, Επίτιμου Εισαγγελέα Α.Π.

⁴⁶ Van Bueren, G. The International Law, Martinus Nijhoff Publishers, 1998, σελ.93.

⁴⁷ <https://data.unicef.org/topic/child-protection/child-marriage/>

⁴⁸ Αρμενία, Βουλγαρία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Κροατία, Κύπρος, Τσεχία, Ιταλία, Ισπανία, Νορβηγία, Ουγγαρία, Ρουμανία, Σερβία, Σλοβενία, Ρωσία, Ουκρανία, Γαλλία, όπου απαιτείται σύμφωνη γνώμη και των δύο γονέων και του δικαστηρίου, κά

⁴⁹ Χωρίς εξαίρεση προβλέπεται ως ελάχιστο ηλικιακό όριο για τον γάμο το 18^ο έτος σε Αλβανία, Λευκορωσία, Δανία, Φινλανδία, Γεωργία, Ολλανδία, Ελβετία, Σουηδία και Γερμανία, όπου γάμος με παιδί κάτω των 16 ετών δεν παράγει έννομα αποτελέσματα, ενώ για ανήλικο 16-17 ετών ο γάμος μπορεί να ακυρωθεί.